

ZA TMY ZA OCEÁN – PŘÍBĚH JAROSLAVA F. STÁRY, ČECHA A AMERICKÉHO VĚDCE¹

Jiří Gregor, katedra historie, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Studie o Jaroslavu F. Stárovi má za cíl představit jednoho z východomoravských emigrantů do USA, který se v nedobrovolném exilu stal významnou osobností na poli vědy i veřejného života. Emigroval jednoznačně kvůli nástupu komunismu v Československu. Komunisté totiž perzekuovali jeho rodinu, která podnikala v oblasti zemědělství, i Jaroslava samotného, protože se účastnil protestů proti komunistickým praktikám. Bylo mu tehdy devatenáct let. Utekl nelegálně přes Rakousko, kde se narodila jeho matka, nejdříve do Kanady. Tam několik let pracoval jako dřevorubec. Až později, na doporučení známých, především rodiny prvorepublikového poslance Leopolda Slívy, dostal studijní stipendium do USA, kde poté vystudoval hned několik amerických škol, včetně známé Harvardovy univerzity. Založil rodinu, měl aktivní společenský a veřejný život. Do Československa se už nikdy nevrátil.

Po pádu nacistického Německa čekaly Československo v roce 1946 nové volby. Ty opavovala komunistická strana a předsedou vlády se stal Klement Gottwald. Po státním převratu v únoru 1948 vystřídala teror nacistů z doby druhé světové války vláda komunistů, kteří velmi rychle a efektivně uzavřeli hranice. Začali také s perzekucí majetných lidí, sedláků nebo církve.² Mezi obyvateli Československa se ale našlo mnoho lidí, kteří s nastaveným režimem zastrašování nesouhlasili. Aby mohli svobodně pracovat a žít, museli zvolit nucenou emigraci, často s nasazením vlastního života. Cestu exilu tak zvolilo nezanedbatelné procento československé inteligence.³

Tato studie představí příběh Jaroslava Stáry, člověka, kterému osud nadělil do vínku utrpění, ale i cílevědomost, nezlomnou vůli a odvahu. A taky trochu toulavé boty, které mu pomohly dosáhnout svého amerického snu. Abych v tomto článku nastínil život Jaroslava F. Stáry, využil jsem mně dostupné prameny, převážně pak metodu orální historie. Díky tomu je možné referovat o Jaroslavově mládí, emigraci i životě v USA. Podařilo se mi bohužel kontaktovat pouze Jaroslavovy děti z prvního manželství. Jeho první žena spolupráci na příspěvku odmítla, stejně jako zprostředkovat kontakt na jeho druhou rodinu a děti.

Jaroslav vyrostl v demokratickém Československu. Jako student gymnázia zažil válku a nacistickou okupaci, a ani jako vysokoškolák neopustil své demokratické zásady a s nasazením vlastního života zvolil exil. Kuriózní je, že podobně jako další vědci v exilu, i on byl už jako občan Spojených států v roce 1967 pobízen komunisty, aby se vrátil do vlasti. Na něco podobného ale ani na chvíli nepomyslel. Jaroslav a jeho rodina měli s komunisty problém už kvůli událostem z doby druhé světové války. Jak vzpomínala paní Anna Prchlíková, Stárovi byli jedinými vzdělanými a německy mluvícími obyvateli Krhova a museli tak s německými vojáky spolupracovat. Za to je v následujících letech komunisté několikrát obvinili. Jaroslav tak putoval z extrému do extrému. Jako univerzitní student a demokrat nechtěl politickému vývoji své vlasti přihlížet, a proto emigroval. Bylo to rozhodnutí studenta, který musel opustit rodinu a bez jakýchkoli prostředků se vydat do míst, které znal jenom ze školní lavice.

Několik podrobností o Jaroslavově mládí známe z deníku jeho kamarádky Anny Prchlíkové.⁴ Ta byla Jaroslavovi velmi blízká, protože jeho otec František byl po smrti Annina otce jejím poručníkem. Deník dokončila až v roce 2010, ale věrně v něm zachycuje osud celé Stárovovy rodiny „spjatý s Prchlíky v Krhově“. Její memoáry se totiž zpravidla shodují i s vyprávěním Jaroslavových dětí z USA nebo se s jejich vzpomínkami logicky doplňují.

Díky rozhovorům s nimi vedených metodou tzv. orální historie známe většinu Jaroslavova dospělého života. V nové vlasti dosáhl na několik akademických titulů, založil dvě rodiny a stal se uznávaným vědcem, regionálním politikem a americkým občanem. Kromě vzpomínek jeho dětí z prvního manželství jsem čerpal i z několika novinových rozhovorů, článků a egodokumentů. Jaroslavův bohatý život bohužel netrval dlouho – zemřel v pouhých jednašedesáti letech.

Jaroslav Stára. Život, emigrace a kariéra v USA

„Moji rodiče se poprvé setkali na university of Georgia, matce bylo tehdy asi osmnáct let a byla prezidentkou spolku Alpha Omicron Pi. Otec anglicky moc neuměl. Domluvil se trochu německy, francouzsky a ruský, ale s jazykem nutným pro život v USA docela bojoval. Měl každopádně svůj neotřelý způsob, jak se dorozumět, a byl velmi odhodlaný se angličtinu naučit. Nějaké základy měl z Kanady, kde před příchodem do USA pracoval jako dřevorubec u kanadských drah. Často říkával – pokud neznáte slovo chleba v místním jazyce – nejíte.“⁵

Michael F. Stara, syn

Když se Jaroslav a Patricie na Univerzitě v Georgii setkali poprvé, asi jen těžko věděla, co všechno má muž, kterého si později vzala za manžela, už za sebou. O Jaroslavově mládí toho víme nejvíce z osobního deníku Anny Prchlíkové, policejních záznamů, jeho nekrologu publikovaném v novinách *The Cincinnati Enquirer*⁶ nebo nepublikovaných rozhovorů s jeho dcerou a synem z prvního manželství.⁷

Jaroslav se narodil 16. února 1925 a spolu s matkou bydlel několik měsíců v pražských Dejvicích.⁸ O rok později se oba přestěhovali do malé vesnice Krhov nedaleko Bojkovic. Tam jeho otec František zakoupil už před jeho narozením nemovitost a pozemky a začal se věnovat zemědělství, kterému se ostatně jeho rodina věnovala už po generace. Osud Jaroslavovi už v dětství naznačil, že jeho život nebude snadný. Jejich stavení zasáhl ničivý požár, který zničil většinu zemědělských prostor a zásob.⁹ Poté se statek s pozemky rozděl na Nový a Starý dvůr. Rodině Stárově připadl ten nazývaný Starý, který Jaroslavův otec velkou pílí a rozumnými investicemi do pěstování semen a píce obnovil a zvelebil. Díky vzpomínkám, které sepsala Anna Prchlíková, víme, jak jejich statek po obnově vypadal a co vše Jaroslavova rodina vlastnila. „Dva koně, víc než dvě stě měřic půdy, v kotovicových chlévech chovali na dvacet krav, prasata, drůbež i holuby. Součástí statku byla velká otevřená budova pro zemědělské stroje – včetně traktoru.“ V opravené budově byly dva byty – jeden pro kočí a deputáty, druhý obývali Stárovi. Na pohodlí rodiny Jaroslavův otec nijak nedbal – všechny vydělané peníze investoval do dalších strojů a do nákupu pozemků.¹⁰ František Stára se po smrti starosty Prchlíka stal poručníkem čtyř nezaopatřených Prchlíkových dětí, včetně autorky pamětí – Anny. Její další vzpomínky na Jaroslavovo mládí vedly až do doby protektorátu. Tehdy byli Stárovi jedinými vzdělanými obyvateli Krhova, kteří uměli německy. František Stára proto prováděl spolu s vojáky wermachtu součty obyvatel i hospodářských majetků a zvířat. Po válce za to byl obviněn z kolaborace podle tzv. *dekretů prezidenta republiky*.¹¹ Podle Anny Prchlíkové ale František Stára obyvatelům Krhova pomáhal a radil jim, kam a jak zvířata a drobný majetek schovat. Z nařčení z kolaborace se tak po válce očistil (netoliko mu to bylo

platné v roce 1951, kdy ho z kolaborace a neplnění dodávek mléka obvinili komunisté i Rudé právo a po vykonstruovaném procesu byl poslán na rok na nucené práce. Tam strávil díky svému věku pouhý týden a byl pak propuštěn).¹²

V prvních letech války bydlel tehdy šestnáctiletý Jaroslav u otce v Krhově.¹³ Na gymnázium do Uherského Brodu nastoupil následujícího roku a bydlel v ulici Předměstí v nájmu u paní Antonie Studeníkové.¹⁴ O rok později byl evidován ve Strážnici, odkud se zpět do Krhova vrátil až 17. května 1944. Chtěl se stát zvěrolékařem, a tak po konci války, přesně 12. listopadu 1945, nastoupil na Vysokou školu zemědělskou v Brně. První prázdniny ještě trávil doma na statku, kam se vrátil 1. července 1946. Po prázdninách se opět hlásil v Brně, kde 14. října 1946 začal semestr.¹⁵ Patřil k horlivým zastáncům demokracie. Odesl to vyloučením ze studia za účast na studentských protestech proti komunistickému puči – tzv. „Vítěznému únoru“ v roce 1948.¹⁶

Za své politické názory a kontakty s lidmi, kteří s nově nastoleným režimem nesouhlasili, byl v roce 1949 komunisty krátce vězněn. *„Zde (v Brně) jej bolševici zavřeli, vyšetřovali a trápili hladem. Při vyšetřování mu nabízeli řízky, cigarety – jenom aby z něj vymámili příznání. Využil toho času a snažil se utéct. Tu noc, ve které šel, neměl nic, jeden dolar, který jsem mu dala, a adresu mého známého ve Vídni, jemuž měl vyřídít můj vzkaz.“*¹⁷

Jaroslav měl v případě úspěšného přechodu hranic poslat Anně Prchlíkové vzkaz. Ten ale přišel pozdě a nestihl už varovat Jaroslavova bratrance Bábuňka a kamaráda Táborského z Bojkovic, které měl informovat, aby hranici nepřekračovali, protože se v místě přechodu střídalo. Oba kamarádi tak byli chyceni a posláni na nucené práce v dolech.¹⁸ Kudy přesně se Jaroslav za hranice dostal, nevíme, bylo to pravděpodobně v oblasti jižní Moravy – snad poblíž Břeclavi, která byla nejbližším městem na československo-rakouské hranici. Podle *Příhlášky trvalého pobytu občana* ale víme, že musel emigrovat až po 10. květnu 1949.¹⁹ Jaroslav úspěšně doputoval do Vídně. Rodině ale způsobil těžkosti, protože oba rodiče podrobili komunisté výslechu. Jeho otec František situaci dovedl zachránit – prý na policii v Brně řekl, že kdyby věděl, kdo jeho syna převedl, „vyplatil by jej čekánem“.²⁰ Ani na „druhé straně“ to Jaroslav neměl lehké – byl sám, bez dokladů i dokumentů o vzdělání. Měl štěstí, že ho matka, která se narodila ve Vídni, učila německy a rozdílové zkoušky tak mohl dokončit v rakouském Linci.²¹

Anna Prchlíková ještě věděla, že Jaroslav odjel z Rakouska do Kanady, *„kde těžil dřevo a dostal se pak do USA, kde se stal vědcem, vlastnil dům a s manželkou Patricií, původem Irkou, vychoval dvě děti – Michaela a Lory“* (Lauren).²²

Podle Michaelových vzpomínek se jeho otec do Kanady vydal proto, že to bylo jednodušší než emigrovat přímo do USA – anglicky moc neuměl a se základní znalostí francouzštiny pro něj byla Kanada lepší první destinací. Úřady mu slíbily, že bude pracovat jako vrátný, ale nakonec ho poslali do kanadské divočiny jako dřevorubce ve službách CNR – kanadských národních drah.²³

Jak těžké musely být jeho začátky a jakou pomoc našel u svých krajanů, dokládají osobní vzpomínky druhého syna Leopolda Slívy, Jaroslava. Ten v rozhovoru s panem Navrátillem řekl, že četl dopis od jednoho českého rodáka žijícího v Americe, kterého Jaroslav prosil o šaty. O Jaroslavovi napsal: *„Co se týče toho hochy z Krhova, co jsi viděl na tej fotce ode mě, svrchník, šaty, košile, klobouk, vázanky a všechno jsem mu zaslal v koženém 50 dolarovém kufří, a dnes kdyby on potřeboval pomoc a já neměl peněz dost, pro něho já si je vypůjčím a pomůžu mu, protože on je čestný mladík a vděčný.“*²⁴

Z dalších pramenů známe Jaroslavovo zaměstnání v Kanadě, která měla pro emigranty příznivější azylovou politiku než USA. Původně přistál v Montrealu 13. září 1950, ale

v rámci práce cestoval tam, kde bylo potřeba těžít. V Kanadě strávil téměř dva roky. Díky rodině Slívově, která měla v USA zázemí, se v roce 1953 dostal z Montrealu do Buffala a pak New Yorku, odkud se vydal do Athens ve státě Georgia. Získal studentské vízum a byl zapsán na University of Georgia, kde plně rozvinul své předpoklady a začal druhou část své životní cesty. Aby mohl do Spojených států odcestovat, potřeboval někoho, kdo se za něj zaručí. Jeho garantem se stal František Slíva,²⁵ syn prvorepublikového poslance a sedláka Leopolda Slívy, který po bojích s nacismem i komunismem emigroval po roce 1948 do New Yorku.²⁶ Díky vzpomínkám Anny Prchlíkové se můžeme přiklonit k tomu, že se Jaroslavův otec František a Leopold Slíva – poslanec, odbojář, ale také sedlák a starosta nedalekých Šumic – znali.²⁷ Přirozeně tak Jaroslav rodinu Slívovu, která pomáhala i dalším emigrantům, kontaktoval. Díky Františku Slívovi tak mohl obdržet cestovní propustku a vydat se z Montrealu nejdříve do Buffala a pak do New Yorku, kde Slívovi žili a pracovali.²⁸ Aby Jaroslav mohl navázat na své studium v Československu, potřeboval ještě někoho, kdo se za jeho vzdělání zaručí – jeho garantem se stal podle vzpomínek syna Michaela „doktor Dvořák z Montrealu – jako ten známý skladatel, ale jistý si tím určitě už nejsem“.²⁹

Díky pomoci těchto lidí byl Jaroslav přijat na Univerzity of Georgia a nastoupil do třetího ročníku veterinárních studií. Brzy se stal předsedou spolku zahraničních studentů.³⁰ O jeho aktivitě víme například z novinového článku v *The Red and Black*, kde vyprávěl o situaci v Československu a negativně hodnotil komunistický režim.³¹ Stál za ním i *Rotary Club*, který jeho studia na University of Georgia pomáhal financovat – platil školné a literaturu.³² Zdá se až neuvěřitelné, jak se lidské osudy mohou proplést. Možná nejdůležitější Jaroslavův kontakt v USA byla rodina Martinova. Stárovi se s nimi znali zprostředkovaně a jen kvůli tragické náhodě. Na Stárovův pozemek totiž dopadl sestřelený americký bombardér. Nikdo z posádky pád nepřezil, ale jedním z padlých byl John Martin, jehož věci Stárovi schovali a podle adresy, kterou u nich našli, poslali po válce Johnovy věci s kondolencí jeho matce Helen. Ta byla Stárovým natolik vděčná, že Jaroslavovi v Americe významně pomáhala – podporovala ho finančně, a dokonce mu její rodina koupila automobil. „Pamatuji, že nám říkal, že od nich měl peníze na knihy a taky své první auto.“³³ Kontakt na rodinu Martinovu v USA ale potvrzuje ještě jeden důležitý závěr. Pokud se s nimi Stárovi znali, museli Jaroslavovi na ně dát kontakt ještě před jeho emigrací. To potvrzuje, že kromě Anny Prchlíkové věděl o Jaroslavově záměru emigrovat a o jeho situaci v USA alespoň jeden z rodičů. Víme také, že společně v dalších letech udržovali tajnou korespondenci, ve které se Jaroslav podepisoval jako Taras a poslal domů fotky jeho rodiny i majetku, který získal.³⁴

Ubytování a stravu Jaroslavovi financoval další člen *Rotary Clubu* – dr. Paul Pfuetze. Na to, aby mohl v USA zůstat a pracovat, to ale nestačilo – občanství mu tak zaručil až sňatek s Patricí. Ta byla tehdy mladší jedenadvaceti let a její rodina proto svatbu neschvalovala. Stejně stanovisko hájil i zákon státu Ohio. Mladí partneři tak utekli do Indiany, kde se nechali oddat. Na konci studií na University of Georgia se Jaroslav rozhodl, že nechce pracovat jako veterinář a na radu kamaráda se dále věnoval veřejnému zdravotnictví. Stipendium pro další studium ale bylo udělováno jen americkým občanům. Jeho občanství ještě nebylo oficiální a potřeboval tak zase pomoc. Tu mu nabídla organizace Commonwealth Fund z Bostonu. Zaplatila mu stipendium a umožnila získat další magisterský titul v oboru veřejného zdraví na Harvardově univerzitě.³⁵ Ve studiu ho podporovala i manželka Patricie, která v té době pracovala jako učitelka na základní škole v Beverly ve státě Massachusetts. Jaroslav práci v oboru nezískal hned – jeho kočovný život pokračoval do Macomb County,³⁶ kde pracoval jako veterinář. Zaměstnání v oblasti veřejného zdravotnictví získal až později na doporučení svých přátel.

Jeho kariéra stoupala vzhůru – najala ho americká hygienická služba, která mu zaplatila další magisterský titul v oboru toxikologie na University of Rochester.³⁷ Poté získal práci ve státě Albuquerque NM. Tam se narodila i jeho první dcera Jennifer. V Albuquerque rodina zůstala rok – pak se přestěhovala do Cincinnati, kde Jaroslav pracoval jako ředitel laboratoře US Environmental Protection Agency.³⁸ Vedl výzkum o vlivu kvality ovzduší na onemocnění rakovinou. Titul Ph.D. získal v chorvatském (tehdy jugoslávském) Záhřebu o čtyři roky později. Mohl se díky tomu naposledy setkat se svou matkou Zdeňkou. Jejich setkání a víza pro matku měl zprostředkovat rodinný známý Dinko Kello.³⁹ O jejich shledání píše na konci svých pamětí i Anna Prchlíková: „V roce 1967 dostala paní Stárová pas do Vídně, aby se sešla se svým synem s podmínkou, že jej přemluví k návratu. Když přijela vlakem na vídeňské nádraží a vystoupila z vlaku, v ústretu jí utíkal její syn s velikou kyticí červených růží.“⁴⁰ Poté se oba vrátili domů, paní Stárová komunistům řekla, že se její syn odmítl vrátit. Podobné kauzy se s blížícím pražským jarem 1968 objevovaly docela často. Motivace komunistů reformovat socialismus a přivést zpět inteligenci, která po roce 1948 ze země utekla, byla velká.⁴¹

Později se Jaroslav významně podílel na ustanovení úřadu pro Kritéria a hodnocení faktorů životního prostředí a tento institut se čtyřiceti pěti zaměstnanci vedl do roku 1979 jako ředitel. Jeho tým se tehdy skládal z toxikologů, chemiků, biologů, epidemiologů nebo vědců se zaměřením na životní prostředí a statistiku. Vrcholem jeho kariéry byla studie, která představila vliv životního prostředí na zdraví obyvatel a vypracování mnoha metod, které odhalovaly chemické látky znečišťující vodu. Pracoval také jako ředitel výzkumné laboratoře Agentury pro ochranu životního prostředí v Cincinnati, kde jako vedoucí laboratoře zkoumal vliv ionizujícího záření na potraviny. Za výsledky své práce byl mnohokrát oceněn, mimo jiné byl například členem italské vědecké kongregace Collegio Ramazzini.⁴²

Jaroslav za svou práci obdržel řadu ocenění, mezi nimi například cenu za vytvoření doporučení pro hodnocení rizika směsi chemických látek, cenu za vynikající činnost při řízení programu zdravotních rizik. Byl členem Akademie toxikologických věd Spojených států. Získal cenu za program zlepšení kvality vody, byl konzultantem Světové zdravotnické organizace (WHO) v Evropě a obdržel řadu medailí a dalších cen za vědeckou činnost. Byl činný v místní samosprávě v Clermont County. Byl dlouholetým prezidentem místní školní rady, člen Rotary Clubu a presbyteriánské církve, v místní a městské správě v Cincinnati pracoval jako předseda výboru zaměřeného na zlepšení zdravotnictví, školství a výstavby města.

Podle vzpomínek Jaroslavových dětí Michaela a Lauren bylo manželství jejich rodičů pravděpodobně i kvůli náročné práci a cestování dost specifické – Jaroslav prosazoval to, na co byl zvyklý z domova. Otec a manžel měl být hlavou rodiny, která se o něj stará. Žena měla zůstat v domácnosti, nebo pracovat na minimální úvazek. Patricie naopak ctíla v manželství rovné příležitosti a ve výchově autoritu obou rodičů. Byli manželé mnoho let – nakonec se ale rozvedli a Jaroslav si vzal podle Michaelových slov „ženu do domácnosti“. S ní pak měl další tři děti. Kontakt na Jaroslavovu druhou rodinu se mi bohužel nepodařilo získat. V kontaktu s jeho první rodinou totiž nejsou a viděli se pouze jednou na Jaroslavově pohřbu.⁴³

Jaroslav Stára zemřel 26. února 1987 v Baltimoru ve věku šedesát jedna let. Jeho nekrolog, který vyšel 28. února v The Cincinnati Enquirer, převzala i řada dalších amerických periodik. Lidé oceňovali především jeho aktivní život – to, že pracoval jako vědec federální vlády, byl aktivní v regionální politice a oddaný svým rodinám a přátelům. Nekrolog zmiňuje i jeho dosažené vzdělání a udělení amerického občanství v roce 1958.

S velkým zaujetím se věnoval mládeži – přímo na hřišti působil jako fotbalový trenér, rozhodčí a působil i ve skautské organizaci. Jeho rodina přijala čtyři svěřené děti a dopomohla jim ke vzdělání. Často přijímal i zahraniční studenty na pobyt v USA.

Život Jaroslava Stáry na závěr zhodnotil jeho přítel a kolega Steven D. Lutkenhoff:

„Ti, kteří měli možnost Jarka poznat a pracovat s ním, na něj nebudou vzpomínat pouze pro jeho vědecký přínos. Vzpomenou i na jeho oddanost, přátelství, schopnost vést a motivovat ostatní. Všechno dělal se zaujetím a hlubokým vztahem k nové vlasti – Spojeným státům americkým. Své úsilí věnoval lidem, nikoli ideálům. Byl pragmatický. Uměl definovat problémy a vyřešit je. Budeme na něj vzpomínat pro jeho vřelost a lásku, kterou věnoval ostatním.“⁴⁴

Závěr

Za jedenašedesát let svého života toho Jaroslav stihnul opravdu hodně. Jako student zažil časy první republiky. Narodil se do zaopatřené sedlácké rodiny, která měla kontakty i ve vyšších kruzích. Jeho rodiče byli respektovanými obyvateli Krhova a zaměstnávali několik lidí. Gymnázium Jaroslav přirozeně studoval co nejbližší domovu, ještě z jeho policejních přihlášek z konce války vidíme, že prázdniny trávil doma a pomáhal na statku. Po maturitě nastoupil na Vysokou školu zemědělskou v Brně, kde studoval na veterináře. Tam se začala projevovat jeho duše demokrata a příznivce volného trhu, vždyť jeho otec obchodoval s celou řadou zemědělských komodit. Protože se blížil rok 1948, zažil také první údery komunistů, byl přece syn kulaka, „třídní nepřítel číslo jedna“.

Je vidět, jak komunisté, kteří se drali k moci, s jemu podobnými nakládali. Kvůli účasti na protestech proti komunistickému převratu v Praze i Brně byl vyslýchán a stíhán. Jeho odvaha vydat se už v roce 1949 přes hranice do Rakouska a pak do Kanady a Spojených států amerických jen dokresluje jeho náтуру a osobní charakter. Jeho útěk také dokresluje složitost překonání hranic s Rakouskem, které komunisté bedlivě hlídali, a jak vzpomínala Anna Prchlíková, lidi na útěku chytali, zavírali v dolech nebo rovnou stříleli.

Povahu pravděpodobně zdědil po svých rodičích, kteří perzekuci komunistů čelili až do své smrti. Díky tomu zvládl i dřinu, která ho čekala v Kanadě, kde pracoval téměř dva roky jako dřevorubec. Poté, co se mu konečně podařilo dostat do USA, udržoval se svou rodinou tajnou korespondenci, ve které se podepisoval jako Taras.⁴⁵ Jaroslavova studia v Americe financoval a garantoval Rotary Club, jehož byl později sám členem, a také řada dalších institucí i soukromých osob. To, jakých vědeckých úspěchů v Americe dosáhl, jen dokresluje ztrátu, jakou Československo kvůli emigraci vědců kvůli komunistickému režimu utrpělo. Jaroslav Stára ale nebyl jen uznávaným vědcem. Podobně jako jeho otec se i on angažoval ve veřejném životě a byl respektovaným regionálním politikem. Tato krátká studie mohla vzniknout díky spolupráci s jeho dnes už dospělými dětmi z USA, které ochotně poskytly řadu materiálů a osobních vzpomínek na Jaroslava F. Stáru – emigranta, vědce a Čechoameričana, který nikdy neodpustil komunistům to, co jeho rodině i celému Československu provedli.

Poznámky:

- 1 Studie vznikla díky podpoře grantu KHI UPOL 2019 *Za tmy za oceán – příběh Jaroslava F. Stáry, Čecha a amerického vědce*.
- 2 O likvidaci sedláků např. Blažek, Petr, Jech, Karel a Kubálek, Michal. *Akce „K“: vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlostí v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. V Praze: Pulchra, 2010. 635 s.

- 3 O emigraci vědců více např.: Štrbářová, Soňa a Kostlán, Antonín, eds. *Sto českých vědců v exilu: encyklopedie významných vědců z řad pracovníků Československé akademie věd v emigraci*. Praha: Academia, 2011. 607 s.
- 4 P r c h l í k o v á, Anna. *Život pana Františka Stáry, spojeného s Prchlíky v Krhově*. Osobní archiv Miroslava Navrátila, nepublikováno.
- 5 Nepublikovaný text rozhovoru Jiřího Gregora s panem Michaellem F. Starou, synem Jerryho F. Stary, roč. 1925. Orální historie, 10. 9. 2019 via Skype.
- 6 C u r t i s W., Betsy. *The Cincinnati Enquirer, 1 Mar 1987* [online] [cit. 12. 3. 2020], s. 19. Dostupné z: <https://www.newspapers.com/clip/41735690/obituary-for-jerry-f-stara-aged-61/>
- 7 Nepublikovaný text rozhovorů Jiřího Gregora s panem Michaellem F. Starou a jeho sestrou Lauren Starou. Orální historie, 18. 7. 2019.
- 8 Datum narození se na některých dokumentech liší – podle policejních přihlášek v ČSR je ale nepravděpodobnější datum uvedené v této studii, protože v USA si mohl věk podle potřeby upravit. Viz Státní okresní archiv Uherské Hradiště (dále SOKA Uherské Hradiště), fond ONV UB, inv. č. 486, karton 545.
- 9 Pamětní kniha obce Krhov, s. 7–8.
- 10 P r c h l í k o v á, Anna. c. d., s. 4.
- 11 *Dekret presidenta republiky ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy*. [online] [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/1081945.html>.
- 12 Gregor, Jiří. Spor hospodáře Františka Stáry s Okresním národním výborem v Uherském Brodě v roce 1951. *Slovácko* 60, 2019, s. 221–229.
- 13 SOKA Uherské Hradiště, fond ONV UB, inv. č. 486, karton 545.
- 14 SOKA Uherské Hradiště, fond ONV UB, inv. č. 486, karton 545.
- 15 Nepublikovaný text rozhovoru Jiřího Gregora s panem Michaellem F. Starou, synem Jerryho F. Stary, roč. 1925. Orální historie, 10. 9. 2019 via Skype.
- 16 Výzva rektora Vysoké školy zemědělské, prof. Prokše z 25. 2. 1948, Osobní archiv Miroslava Navrátila, nepublikováno.
- 17 P r c h l í k o v á, Anna. c. d., s. 18.
- 18 Táborskému se podařilo utéct, na útěku byl ale dopaden a zastřelen. P r c h l í k o v á, Anna. c. d., s. 12.
- 19 SOKA Uherské Hradiště, fond ONV UB, inv. č. 486, karton 545. Na rubu *Přihlášky* je pak uvedeno „*uprchl v r. 1949 za hranice*“.
- 20 P r c h l í k o v á, Anna. c. d., s. 18.
- 21 P r c h l í k o v á, Anna. c. d., s. 19
- 22 P r c h l í k o v á, Anna. c. d., s. 19.
- 23 Nepublikovaný text rozhovoru Jiřího Gregora s panem Michaellem F. Starou, synem Jerryho F. Stary, roč. 1925. Orální historie, 10. 9. 2019 via Skype.
- 24 N a v r á t i l, Miroslav. *Videozáznam s Jaroslavem Slívou, synem poslance Leopolda Slívy*. Nepublikováno. Použito s laskavým svolením autora.
- 25 V cestovní kartě *Manifest, 18. zaří 1952* je uvedeno *friend Frank Sliva*, osobní archiv Lauren Stara, použito s laskavým svolením 14. 8. 2020.
- 26 Osobní archiv Lauren Stara, použito s laskavým svolením 14. 8. 2020.
- 27 P r c h l í k o v á, Anna. c. d., s. 19.
- 28 K o n e č n ý, Karel. Leopold Slíva, odbojář, demokrat, vlastenec. In: Konečný, Karel a Motlíček, Tomáš, eds. *Emigrace: sborník historických prací Centra pro československá exilová studia*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, s. 68–76.
- 29 Nepublikovaný text rozhovoru Jiřího Gregora s panem Michaellem F. Starou, synem Jerryho F. Stary, roč. 1925. Orální historie, 10. 9. 2019 via Skype.
- 30 Tamtéž.
- 31 Nesignovaný sloupek: *Refugee discusses Communist practice for Demosthenians*. The Red and Black, 14. 11. 1952, s. 3. Osobní archiv Lauren Stara, použito s laskavým svolením 14. 8. 2020.

- 32 Nepublikovaný text rozhovoru Jiřího Gregora s panem Michaelem F. Starou, synem Jerryho F. Stary, roč. 1925. Orální historie, 10. 9. 2019 via Skype.
- 33 Tamtéž.
- 34 Podpisy na pohlednicích a v dopisech, které pro potřebu této práce laskavě poskytla Lauren Stara, osobní pozůstalost Lauren Stara, nepublikováno.
- 35 Nepublikovaný text rozhovoru Jiřího Gregora s panem Michaelem F. Starou, synem Jerryho F. Stary, roč. 1925. Orální historie, 10. 9. 2019 via Skype.
- 36 *Macomb County* je okres na jihovýchodě státu Michigan v USA.
- 37 Více například v nekrologu J. Stáry viz Curtis W., Betsy. *The Cincinnati Enquirer*, 1 Mar 1987 [online] [cit. 12. 3. 2020], s. 19. Dostupné z: <https://www.newspapers.com/clip/41735690/obituary-for-jerry-f-stara-aged-61/>
- 38 Agentura pro ochranu životního prostředí je agentura spadající pod Federální vládu Spojených států amerických, pověřená ochranou lidského zdraví a životního prostředí; vzduchu, vody a země. EPA začala fungovat 2. 12. 1970 po založení prezidentem USA Richardem Nixonem.
- 39 Nepublikovaný text rozhovoru Jiřího Gregora s panem Michaelem F. Starou, synem Jerryho F. Stary, roč. 1925. Orální historie, 10. 9. 2019 via Skype.
- 40 Prchlíková, Anna. c. d., s. 20.
- 41 Více například: Pacner Karel, Houděk František a Kobská, Libuše. *Čeští vědci v exilu*. Praha: Karolinum, 2007. 359 s.
- 42 Collegium Ramazzini založené v roce 1982 je nezávislá mezinárodní výzkumná instituce působící ve více než třiceti zemích.
- 43 Nepublikovaný text rozhovoru Jiřího Gregora s panem Michaelem F. Starou, synem Jerryho F. Stary, roč. 1925. Orální historie, 10. 9. 2019 via Skype.
- 44 Curtis W., Betsy. *The Cincinnati Enquirer*, 1 Mar 1987 [online] [cit. 12. 3. 2020], s. 19. Dostupné z: <https://www.newspapers.com/clip/41735690/obituary-for-jerry-f-stara-aged-61/> a také *Výtah z nekrologu, vydaného agenturou pro ochranu životního prostředí Spojených států amerických dne 28. února 1987*. Česky, podepsáno Jaroslavovu druhou manželkou Sandrou Thomas Stara. Osobní archiv Miroslava Navrátila, nepublikováno, s. 1.
- 45 Podpisy na pohlednicích a v dopisech, které pro potřebu této práce poskytla Lauren Stara. Fotografie a ego dokumenty z osobního archivu Lauren Stara, použito s laskavým svolením 14. 8. 2020, nepublikováno.

Prameny:

- Cestovní karta do USA *Manifest*, 18. září 1952, osobní archiv Lauren Stara, použito s laskavým svolením 14. 8. 2020, nepublikováno.
- Fotografie a ego dokumenty z osobního archivu Lauren Stara, použito s laskavým svolením 14. 8. 2020, nepublikováno.
- Navrátil, Miroslav. *Videozáznam s Jaroslavem Slívou, synem poslance Leopolda Slívy*. Nepublikováno, osobní archiv autora.
- Nepublikovaný text rozhovoru Jiřího Gregora s panem Michaelem F. Starou, synem Jerryho F. Stary, roč. 1925. Orální historie, 10. 9. 2019 via Skype.
- Nesignovaný sloupek: *Refugee discusses Communist practice for Demosthenians*. The Red and Black, 14. 11. 1952, s. 3. Osobní archiv Lauren Stara, použito s laskavým svolením 14. 8. 2020.
- Pamětní kniha obce Krhov.
- Prchlíková, Anna. Život pana Františka Stáry, spojeného s Prchlíky v Krhově. Osobní archiv Miroslava Navrátila, nepublikováno. 22 s.
- Státní okresní archiv Uherské Hradiště, fond ONV UB, inv. č. 486, karton 545.
- Výtah z nekrologu, vydaného agenturou pro ochranu životního prostředí Spojených států amerických dne 28. února 1987*. Osobní archiv Miroslava Navrátila, nepublikováno.
- Výzva rektora Vysoké školy zemědělské, prof. Prokše z 25. 2. 1948*. Osobní archiv Miroslava Navrátila, nepublikováno.

Literatura:

- Bl a ž e k, Petr, J e c h, Karel a K u b á l e k, Michal. *Akce „K“: vyhnání sedláků a jejich rodin z usedlosti v padesátých letech: studie, seznamy a dokumenty*. V Praze: Pulchra, 2010. 635 s.
- J e c h, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. 331 s.
- K o n e č n ý, Karel. Leopold Slíva, odbojář, demokrat, vlastenec. In: Konečný, Karel a Motlíček, Tomáš, eds. *Emigrace: sborník historických prací Centra pro československá exilová studia*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2006, s. 68–76.
- Š t r b á ň o v á, Soňa a K o s t l á n, Antonín, eds. *Sto českých vědců v exilu: encyklopedie významných vědců z řad pracovníků Československé akademie věd v emigraci*. Praha: Academia, 2011. 607 s.

Elektronické zdroje:

- C u r t i s W., Betsy. *The Cincinnati Enquirer, 1 Mar 1987* [online] [cit. 12. 3. 2020], s. 19. Dostupné z: <https://www.newspapers.com/clip/41735690/obituary-for-jerry-f-stara-aged-61/>
- Dekret presidenta republiky ze dne 25. října 1945 o konfiskaci nepřátelského majetku a Fondech národní obnovy*. [online] [cit. 3. 10. 2018]. Dostupné z: <https://www.psp.cz/docs/laws/dek/1081945.html>

Mgr. Jiří G r e g o r (n. 1990), doktorand katedry historie na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci. Vě svěm odborném zájmu se zabývá hospodářskými dějinami a dějinami vědy.

Across the Ocean in the Dark – the Story of Jaroslav F. Stára, Czech American, Patriot and a Scientist

A b s t r a c t

This story is about the fate of Jaroslav F. Stára since he was a student, through emigration up to his successful life in the American exile. In the US he became an important personality in the field of science and in public life. He definitely emigrated because of the beginning of communism in Czechoslovakia. First, he took part in the protests against communist practices and then he decided to leave the republic. He was only nineteen years old. He left the country illegally via Austria where his mother was born. Initially, he went to Canada. There he was working as a logger for a couple of years. Later he received a scholarship in the United States of America where he graduated from several schools including the famous Harvard University on the recommendation of his acquaintances, mainly of the important family of the first republic representative Leopold Slíva. Because of his emigration both his mother Zdenka and his father František were heavily persecuted by communists. But Jaroslav was well off in the United States. He started a family and lead active public life working in many scientific institutions and he never returned to Czechoslovakia.

Key words: emigration, emigrant, Jerry F. Stara, USA, science, scientist, communism, Czechoslovakia, student

Im Finsternen über den Ozean – die Geschichte von Jaroslav F. Stára, eines amerikanischen Tschechen, Patriot und Wissenschaftlers

Z u s a m m e n f a s s u n g

Diese Geschichte stellt das Schicksal von Jaroslav F. Stára von seinen Studentenjahren, über die Auswanderung bis zum erfolgreichen Leben im amerikanischen Exil vor. Dort wurde er zu einer bedeutenden Persönlichkeit auf dem Feld der Wissenschaft und des öffentlichen Lebens. Er emigrierte

eindeutig aufgrund des Machtantritts des Kommunismus in der Tschechoslowakei. Zuerst nahm er an Protesten gegen die kommunistischen Praktiken teil, dann entschloss er sich, das Land zu verlassen. Damals war er neunzehn Jahre alt. Illegal floh er über Österreich, dem Geburtsland seiner Mutter, nach Kanada. Dort arbeitete Stára mehrere Jahre als Holzfäller. Erst später, auf Empfehlung von Bekannten, vor allem der bedeutenden Familie des Abgeordneten aus der ersten tschechoslowakischen Republik Leopold Slíva, erhielt er ein Studienstipendium für die USA, wo er gleich mehrere amerikanische Hochschulen absolvierte, einschließlich der bekannten Harvard University. Wegen seiner Auswanderung verfolgten die Kommunisten den Vater František und die Mutter Zdenka hart. Jaroslav jedoch erging es in den USA gut. Er gründete eine Familie, führte ein aktives gesellschaftliches und öffentliches Leben, war in zahlreichen wissenschaftlichen Institutionen tätig und kehrte nie mehr in die Tschechoslowakei zurück.

Stichwörter: Auswanderung, Emigrant, Jerry F. Stara, USA, Wissenschaft, Wissenschaftler, Kommunismus, Tschechoslowakei, Student